

บทที่ ๔

แนวทางการแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย

๔.๑ จริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย

จริยธรรมของหมอยาพื้นบ้าน คือ การรักษาความเข้าใจให้เป็นปกติ มีหลักจารีตประเพณี เป็นข้อประพฤติปฏิบัติโดยได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาสามารถประยุกต์เข้ากับจารีตประเพณี ตามท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นหมอยาพื้นบ้านทุกคนจะต้องมีข้อห้ามหรือข้อ “กะล่ำ” ที่แตกต่างกันออกไป เช่นหมอยาพื้นบ้านพึงรักษาศีลอย่างเคร่งครัดและรักษาจรรยาบรรณเสมอเหมือนรักษาชีวิตของตน เป็นต้น

หมอยาพื้นบ้านบางท่านนอกจากจะให้บริการทางการแพทย์พยาบาลทั่วไปแล้วยัง จะให้บริการทางสังคมในด้านอื่น ๆ เช่น เป็นประธานชุมชน ไวยาวัจกรประจำวัดในชุมชน และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับทางด้านศาสนาเพราะหมอยาพื้นบ้านส่วนมาก เคยผ่านการบวชเรียนทาง พุทธศาสนา เช่นพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง เคยได้อุปสมบทมาเป็นเวลา ๑๐ พรรษา พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง เคยได้อุปสมบทมาเป็นเวลา ๗ พรรษา พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยเหล่า เคยได้อุปสมบทมา เป็นเวลา ๑๕ พรรษา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหมอยาพื้นบ้านส่วนมากเป็นบุคคลที่ เข้าใจในพิธีการ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีถูกต้อง

ดังนั้น จริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทาง หรือ เป็น กฎระเบียบในการประกอบวิชาชีพของหมอยาพื้นบ้าน เพื่อความสงบสุขของสังคม เมื่อมององค์รวม จริยธรรมหมอยาพื้นบ้าน มีหลักใหญ่ ๆ ๔ ประการ^๑ คือ

๑. หมอยาพื้นบ้าน คือ บุคคลที่ประกอบด้วยคุณงามความดียอมทำให้สังคมนั้น ยอมรับ และเคารพนับถือว่าเป็นบุคคลสำคัญและมีความศรัทธาในข้อวัตรปฏิบัติตามจารีตประเพณี

๒. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งหมอยาพื้นบ้านถ้าขาด กฎเกณฑ์ก็สามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจยอมเดือดร้อนระส่ำระสายขาดหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจไม่เป็นแบบแผนให้หมอยาพื้นบ้านยึดถือปฏิบัติการหย่อนระเบียบ วินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของบุคคลอื่นหมอยาพื้นบ้านถ้าขาด

^๑ ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

จรรยาบรรณย่อมตกต่ำในหน้าที่ย่อมยากที่จะบรรลุจุดประสงค์ จึงควรประพฤติตามวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่หมอฟันบ้านเคยปฏิบัติมา

๓. สังคม (Society) มนุษย์คือสัตว์สังคมการที่มนุษย์รวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดชนบทร่วมประเพณีที่ดำรงวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของสังคมหนึ่งในนั้นที่อยู่ร่วมสังคมคือหมอฟันบ้านถือว่าเป็นผู้ที่ยึดหลักจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัดเพราะส่งผลถึงความผาสุกของคนในสังคมด้วย

๔. อิสระเสรี (Autonomy) ประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความอิสระในหลาย ๆ ด้านแต่การมีอิสระนั้นต้องมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระสามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิตที่มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตนถือเป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมสามารถครองตนเองได้

สรุป หมอฟันบ้านโดยมากมีความรู้ความเข้าใจในด้านระเบียบวินัยมาตั้งแต่สมัยที่ยังบวชอยู่และอีกประการหนึ่งการเรียนรู้ดำรงตำราการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยก็เรียนตั้งแต่สมัยอุปสมบทเป็นส่วนมากหมอฟันบ้านจึงมีจรรยาบรรณทางการแพทย์และ จรรยาบรรณของผู้นำชุมชนได้เป็นอย่างดีและถูกต้องตามหลักศาสนพิธีได้อย่างเหมาะสม

๔.๒ ความสำคัญทางจริยธรรมของหมอฟันบ้าน

จากการทดลองและประสบการณ์ในการรักษาโรคของหมอฟันบ้านทำให้หมอฟันบ้านกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคต่างๆ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน เชื่อกันว่าวิธีการรักษาโรคของหมอฟันบ้านด้วยสมุนไพรและการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประกอบเป็นหลักประพฤติปฏิบัติได้อย่างโดดเด่นดังในศิลาจารึกวัดสุทัศน^๒ ไว้อย่างเด่นชัดว่าบุคคลผู้เป็น พยาบาลคนไข้จะต้องไม่เห็นแก่อาภิส มีจิตเมตตาคนไข้

หมอฟันบ้านที่มีความสามารถจึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ชั้นสูงที่คอยช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ทรมานสิ่งที่มาเบียดเบียนร่างกายของมนุษย์อันเป็นสิ่งที่ไม่มีใครพึงประสงค์หมอฟันบ้านจึงมีความสำคัญมากที่จะคอยช่วยเหลือคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่งตามอุดมการณ์เพื่อประโยชน์สูงสุดจริยธรรมหมอฟันบ้านจึงมีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ช่วยควบคุมมาตรฐานประกันคุณภาพปริมาณที่ถูกต้องในการผลิตการค้า การผลิตผลและการบริการประกอบวิชาชีพของหมอฟันบ้าน

^๒ วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๖๕-๓๖๖/๒๓๕-๒๔๓.

๒. ช่วยควบคุมจริยธรรมของหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพและผู้ผลิตผู้ค้าเช่น ให้มีความซื่อสัตย์ ความยุติธรรมความละเอียดรอบา

๓. ช่วยส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพปริมาณที่มีคุณค่าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักเป็นที่ยอมรับเชื่อถือ

๔. ช่วยส่งเสริมจริยธรรมหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพเช่น ให้มีความเมตตากรุณาปรองดองเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันด้วยความสามัคคี

๕. ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาคอกง น้อฉล เอารัดเอาเปรียบ ลดการปลอมปนที่เห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ ตลอดจนความมั่งคั่งมั่งง่าย ความใจแคบไม่ยอมเสียสละ

๖. ช่วยเน้นให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในภาพพจน์ที่ดีทางด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เช่น ในการเสียสละในการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนในการรับผิดชอบในหน้าที่การงานอย่างแท้จริง

๗. ช่วยทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิทางกฎหมายสำหรับหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามความถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม

๘. ช่วยให้หมอพื้นบ้านปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพโดยเคร่งครัดทุกประการ^๓

๙. ช่วยให้หมอพื้นบ้านปรับปรุงตนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญในวิชาชีพอยู่เป็นนิจ

๑๐. ช่วยให้หมอพื้นบ้านถือเป็นการกิจที่นุบำรุงความรักความสามัคคีของหมู่วมวลสมาชิกผู้ร่วมอาชีพเหมือนเครือญาติ

๑๑. ช่วยให้หมอพื้นบ้านประพฤติปฏิบัติเพื่อเผยแพร่เกียรติคุณแห่งวิชาชีพและผดุงเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพมิเสื่อมคลาย

๑๒. ช่วยให้หมอพื้นบ้านใฝ่สัจธรรมมีเมตตากรุณามีสติสัมปชัญญะมีความไม่ประมาทมีความซื่อสัตย์มีความอดกลั้นและสำรวมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความขยันหมั่นเพียร และความมัธยัสถ์ มีความเพียรพยายามมีความละเอียดรอบา มีความรับผิดชอบต่อสังคม

^๓ วุฒิชัยธรรมเวช, สารานุกรมสมุนไพร, พิมพ์ที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖๒.

๑๓. ช่วยให้มีหอพื่นบ้านรักษาสัตย์ปฏิญาณนี้เสมอด้วยชีวิตตลอดไป^๔

๑๔. จริยธรรมช่วยให้เกิดความเที่ยงธรรมถูกต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้นๆ และช่วยแก้ปัญหาสังคม

๑๕. จริยธรรมช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขเช่นการเสียสละไม่เห็นแก่ตัวการวางตนที่เหมาะสมต่อบุคคลในสังคมความเมตตาบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์

๑๖. จริยธรรมช่วยให้ชีวิตของเรามีระเบียบในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี มีคุณค่ารากฐานทางจรรยาบรรณและช่วยให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๑๗. จริยธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพัฒนาจิตใจของคนให้มีระดับสูงขึ้นทำหน้าที่อันถูกต้องเหมาะสมกับสถานภาพของตนเพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ชีวิต

๑๘. จริยธรรมมีความสำคัญในการประกอบอาชีพของหอพื่นบ้านต่อการดำรงชีวิตที่มีข้อปฏิบัติที่ทำให้เราเจริญขึ้นมีความก้าวหน้าในชีวิตในทางที่ดีงามในทางที่ถูกต้องของหอพื่นบ้าน

๑๙. จริยธรรมช่วยให้คนเราได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตสอนให้เรารู้ว่า คนเราต้องดำรงชีวิตอย่างไรจึงจะเป็นชีวิตที่ประเสริฐและมีคุณค่าของความเป็นคน^๕

สรุปว่า จริยธรรมของหอพื่นบ้านนั้นมีความสำคัญมากในการประกอบวิชาชีพ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกันทั้งสองฝ่ายคือตัวหอพื่นบ้านและบุคคลทั่วไป ตลอดจนบริบทรอบๆ จะต้องมีการอบรมและที่สำคญจะต้องมีจิตสำนึกในบาปบุญคุณโทษอะไรเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ และจะต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นหอพื่นบ้านด้วย ตามหลักจริยธรรมที่แท้จริงเช่น การมีศีลธรรม ด้วยกระบวนการแนวความคิดอย่างมีเหตุผล ในการใช้ปัญญาแก้ปัญหาด้วยหลักเมตตา กรุณา อยากให้เขาเหล่านั้นพ้นทุกข์

^๔ เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^๕ ชาญ นพรัตน์ และ สิทธิธา มีชอบธรรม, พัฒนาสังคม และ ชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ปิยมิตร มัลติมีเดีย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑.

๔.๓ ปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

เมื่อก้าวถึงปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในปัจจุบันนี้ ถิ่นนับว่าเป็นปัญหาใหญ่มากสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมหมอพื้นบ้านจึงพยายามแก้ไขปรับปรุงสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด ด้วยระบบองค์รวมด้านจิตสำนึกและประสิทธิภาพแต่แล้วจิตสำนึกดังกล่าวค่อยๆ เลือนหายไปในระยะหลัง ๆ อาจจะกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากอิทธิพลทางการเมืองและสภาพแวดล้อม ทางด้านครอบครัว ทางด้านเศรษฐกิจต่างคนต่างก็ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตัวเองต้องการตามกระแสค่านิยมบริโภค สังคมมีการพัฒนามากขึ้นความต้องการทางด้านวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวกความสบายมีพร้อมบริบูรณ์ซึ่งนั่นก็หมายถึงจะต้องมีรายได้มากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพื่อความอยู่รอดและความรับผิดชอบทางสถาบันครอบครัวตลอดจนคนในสังคมจึงเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนค่อนข้างสลับซับซ้อนที่มีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องหลายอย่างทั้งที่กำหนดได้และกำหนดไม่ได้ยากที่หมอพื้นบ้านจะหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ได้

ก. ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน อีกส่วนหนึ่งเกิดมาจากการพัฒนายาไทย และสมุนไพรไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอันมีความคาดหวังจากหลายๆองค์กร และหน่วยงานมากมายแต่ไม่มีใครคิดว่าปัญหาที่ซ่อนอยู่ในการพัฒนาสมุนไพรถือว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่หลวง ก็คือการพัฒนายาไทย^๖ ซึ่งผู้ผลิตยาสมุนไพรไทยต้องทนกับความขมขื่น เนื่องจากยาไทยนั้น ขอบเขตกะทัดรัดได้ยากมากมีผู้ผลิตยาขอขึ้นทะเบียนเกือบ ๑,๐๐๐ ดำรับแต่การเคลื่อนตัวของกาขึ้นทะเบียนยาไทยเป็นไปอย่างเชื่องช้า ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการกระจายอำนาจ ไปสู่สาธารณสุขจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศทำให้เป็นผู้มีอำนาจในการขึ้นทะเบียนคำรับยาได้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงยาสามัญประจำบ้านเท่านั้นและยังคงรูปแบบเดิมๆ เช่น ยาลูกกลอน ยาน้ำ ยาผงเป็นต้น กระบวนการผลิตก็ไม่ต้องอาศัยเทคโนโลยีขั้นสูง แต่ถ้ามมีการบรรจุแคปซูลหรือการผลิตในรูปแบบของยาแผนปัจจุบัน ก็ยังคงต้องขออนุญาตจากส่วนกลางเช่นเดิมโดยจะต้องผ่านคณะกรรมการยา จะเห็นได้ว่าเหมือนมีการกำหนดว่าถ้าอยู่ต่างจังหวัดก็ให้รับประทานผลิตภัณฑ์ยาแบบเดิมๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้คับข้องใจเป็นอันมากว่าการพัฒนายาไทยขององค์กรรัฐเป็นการพัฒนาที่ขาดความต่อเนื่องกว่าจะขึ้นคำรับยาได้ก็ใช้เวลานานมาก ทำให้ส่งผลกระทบเป็นเครือข่ายโยงใยมาถึงด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน จากระบบที่ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาสมุนไพรไทยและความล่าช้า

^๖ เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, เรื่องเล่าจากหมอเพ็ญ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: สามเจริญพาณิชย์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๒.

ระบบราชการในการขึ้นดำรงตำแหน่งที่บ้านที่อยู่ในชนบทโอกาสที่จะได้รับการขอขึ้นทะเบียนดำรงตำแหน่งมีน้อยมาก

ข. ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ที่เกิดขึ้นอยู่ในทุกวันนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของแพทย์มีความประมาทในขณะเดียวกัน แพทย์ก็เป็นบุคคลที่ทำประโยชน์แก่กุลแก่สังคมไทยเราพร้อมกันนั้นก็เป็สถานแพทย์คงอยู่ในฐานะซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคม แต่ในสภาพปัจจุบันนี้ สิ่งแวดล้อมทางสังคมดูเหมือนไม่ค่อยเอื้อที่จะให้รักษาซึ่งจริยธรรมเพราะคนมีค่านิยมบริโภคนิยมหรือ ค่านิยมในทางวัตถุมากและต้องการความมีสถานะในทางสังคมต่างๆ การที่หมอพื้นบ้านมีความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้นบุชชาความพรั่งพร้อมทางวัตถุมุ่งแต่จะหาเงินทองสภาพเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การรักษาจริยบรรณเป็นไปได้ยากเพราะจริยบรรณนั้นเป็นคุณค่าทางจิตใจและบางทีก็เป็นเรื่องตรงข้ามกับการมีทรัพย์สินเงินทองมากไปก็ไม่ได้เหมือนการเดินสวนทางกันการแก้ปัญหาทางจริยบรรณของหมอพื้นบ้านพอกล่าวได้ ๒ อย่าง คือ

๑. การแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านอีกทางหนึ่งคือ การยึดหลักวัฒนธรรมน้ำใจ ซึ่งได้สั่งสมมายาวนาน อันเป็นมรดกตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อไม่ให้คนรุ่นใหม่ลืมสิ่งที่ดีๆ ของบรรพบุรุษเรานั้น ด้วยวัฒนธรรมน้ำใจของหมอพื้นบ้านซึ่งเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับชีวิตของคนไข้ จึงต้องเป็นคนที่มีเมตตากรุณา มีความหวังดีต่อผู้อื่นคุณสมบัตินี้เป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมน้ำใจอันดีงามและเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนส่งเสริมความมีจริยบรรณ เพื่อลดปัญหาทางจริยบรรณของหมอพื้นบ้าน ให้น้อยลงจึงจำเป็นต้อง อาศัยวัฒนธรรมน้ำใจนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะต้องกำหนดไว้ในกาแก้ปัญหาและส่งเสริมจริยธรรมของหมอพื้นบ้านให้ดียิ่งขึ้น

๒. การแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านด้วยแรงงูใจในการทำงานหรือบางทีก็เรียกว่าวัฒนธรรมในการทำงานก็ได้แรงงูใจในการทำงานหรือทำหน้าที่ความเป็นหมอเต็มตัวที่เอื้อเพื่อหรือส่งเสริมจริยบรรณที่สำคัญก็คือแรงงูใจที่ตรงไปตรงมาตามธรรมชาติหมายความว่า เมื่อเราทำหน้าที่เป็นหมอเราก็ทำเพื่อวัตถุประสงค์ของงานนั้น เพื่อผลของการกระทำนั้นโดยตรง เช่น หมอพื้นบ้านทำงานรักษาโรคก็เพื่อให้คนไข้หายจากโรคให้มีสุขภาพดีส่วนความมุ่งหมายของอาชีพหมอพื้นบ้านก็ เพื่อให้คนมีสุขภาพดี หายโรคหายภัยแรงงูใจอย่างนี้ เป็นแรงงูใจที่ตรงไปมาตามธรรมชาติในการกระทำหน้าที่ของหมอพื้นบ้าน^๘

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ไทย ทางเลือกในยุคโลกาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๖.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

สำหรับการแพทย์แผนไทย ในยุคปัจจุบันหลังจากถูกทอดทิ้งเลยมานานกำลังได้รับความนิยมนั่นหันมาสนใจการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยมากขึ้นจากการสนับสนุนจากรัฐบาลทำให้หมอพื้นบ้านหวนกลับมาอีกครั้งทำให้บุคคลที่เคยเป็นหมอพื้นบ้านกลับมาใช้ชีวิตนี้อีกครั้งจากการรักษาผู้ป่วยแบบดั้งเดิมที่เรียกค่าครูค่าค่ายจาก ชัน ๕ ชัน ๘ เงิน ๑ สตางค์แดงหรือเงิน ๑๒ บาท ก็กลายมาเป็นการเทียบค่าเงินสมัยนั้นมีค่ามากเท่าสมัยนี้เช่น เงิน ๑ สตางค์แดง สมัยนั้นซื้อที่ดินได้เป็น ๑๐ ไร่ ถ้าเทียบค่าที่ดิน ๑๐ ไร่ สมัยนี้เป็นเงิน หลายแสนบาท นี่ก็เป็นปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ ที่หมอมักหาทางที่จะให้ได้มาซึ่งเงินตรา

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านถือว่าเป็นปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง เพราะ จรรยาบรรณคือ ข้อวัตรปฏิบัติสืบ ๆ กันมาตามจารีตประเพณี วัฒนธรรมทั้งที่ได้จดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ได้เขียนไว้ ยากนักที่จะฟันธงลงไปว่าทำอย่างนี้ ผิดจรรยาบรรณ ทำอย่างนั้นจึงถูกต้องอะไรถูก อะไรผิด ยากที่จะตัดสินได้ เพราะจรรยาบรรณเป็นของละเอียดอ่อน ดังนั้น การที่จะแก้ปัญหาราชาบรรณของหมอพื้นบ้านจะต้องให้ความร่วมมือกันทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยเฉพาะหมอพื้นบ้านต้องให้ความร่วมมือแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วย

การแก้ปัญหาราชาบรรณหมอพื้นบ้านคือ การตั้งอยู่บนพื้นฐานจุดยืนเดียวกันสามารถแก้ปัญหาราชาบรรณหมอพื้นบ้านหรือแพทย์แผนไทยได้ทั้งประเทศ ๑ ประการ^๕ ดังนี้

๑. จัดระเบียบทางความคิด (ทิณฐิสามัญญตา) คือ

(ก) สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นหมอพื้นบ้าน เรียนรู้ “จรรยาบรรณ” และ “หลักปฏิบัติของความเป็นหมอพื้นบ้าน” ให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง

(ข) สถาบันแพทย์แผนไทยในประเทศไทยควรมีเอกภาพทางการศึกษาและการเผยแพร่ ควรจัดระบบและระเบียบให้ได้มาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งประเทศ

๒. จัดระเบียบด้านการประพฤติและปฏิบัติ (สีลสามัญญตา) คือ

(ก) นำหลักพุทธจริยธรรมมาปรับเป็น “กฎระเบียบทางจรรยาบรรณ” ให้หมอพื้นบ้านมีบทบัญญัติที่เหมาะสมให้ทันสมัยในยุคปัจจุบัน

(ข) ใ้บทบาทหน้าที่แก่หมอพื้นบ้านในการจัดการศึกษาเผยแพร่ปกป้องคุ้มครอง และทำนุบำรุงสถาบันหมอพื้นบ้าน และสถาบันแพทย์แผนไทยในประเทศไทยที่เกื้อหนุนกันอย่างจริงจัง

^๕ ปิยะโสภณ, ระเบียบชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม ,ม.ป.ป.), หน้า ๓๑.

๓. จัดระเบียบการอุปถัมภ์และคุ้มครองสถาบันแพทย์แผนไทยโดยรัฐ คือ รัฐ ต้องมั่นคงไม่คลอนแคลนในการบำรุงสถาบันหมอพื้นบ้านและ สถาบันแพทย์แผนไทยในทุกๆ ด้านที่เป็นไปเพื่อความเจริญ มั่นคง สงบสุข ของสถาบันหมอพื้นบ้านสถาบันแพทย์แผนไทยและสังคมไทย

๔.๔ แนวโน้มทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

ในยุคปัจจุบันนี้หรือยุคโลกาภิวัตน์จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวบางสิ่งบางอย่างก็มีอิทธิพลเข้ามาครอบงำวงการหมอพื้นบ้านเมื่อมองในแง่การดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันนี้อยู่ภายใต้การครอบงำของสภาพยุคโลกาภิวัตน์ ๒ อย่าง^{๑๑} คือ

๑. ระบบการแข่งขันหาผลประโยชน์ซึ่งเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจและในกรณีนี้หมายถึงลัทธิทุนนิยมนั่นเองและทุนนิยมก็หมายถึงวัตถุนิยมด้วย

๒. อีกด้านหนึ่งก็คือ ค่านิยมของสังคมที่สนองความต้องการและมาเป็นปัจจัยหนุนเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นคือ การบริโภคนิยม

การแข่งขันแย่งผลประโยชน์กันกับการบริโภคนิยมสอดคล้องประสานซึ่งกันและกันทำให้การดำรงชีวิตแข่งขันหาผลประโยชน์อย่างจริงจังและรุนแรงมากยิ่งขึ้น สภาพทางสังคมปัจจุบันจึงเป็นปัญหาที่กว้างส่งผลกระทบมาสู่วงการหมอพื้นบ้านสิ่งที่เคยมีสิ่งที่เคยทำ อาจเลือนหายไปกับระบบทุนนิยม การบริโภคนิยม ที่รับเอาวัฒนธรรมแบบใหม่เข้ามา บางอย่างอาจจะกลมกลืนไปกันได้ แต่บางอย่างอาจตรงกันข้าม กับแนวคิดของหมอพื้นบ้าน เมื่อเราอยู่ภายใต้กระแสนี้แล้ว ถ้าหากว่าไปยึดติดหรือว่าพอใจขึ้นนอกขึ้นใจลุ่มหลงไปในท่ามกลางกระแสอันนี้ การที่จะแก้ไขก็ต้องเริ่มที่ตัวของหมอพื้นบ้านแต่ละคนที่อาจจะมิจิตสำนึกขึ้นมาโดยยึดหลักที่ว่า จะไม่ยอมตกอยู่ภายใต้กระแสที่พัฒนาแต่จะช่วยกันเป็นแกนนำของสังคมออกไปสู่วัฒนธรรมที่ดีของตนสืบไป หมอพื้นบ้าน เมื่อพูดโดยเฉลี่ยย่อมมีความรู้สึกที่รับผิชอบพอสมควรโดยเฉพาะความรับผิชอบทางจรรยาบรรณมากเป็นพิเศษด้วยและความรับผิชอบนี้ก็มีความรับผิชอบ เฉพาะวงการวิชาชีพของหมอพื้นบ้านซึ่งต้องมีจรรยาบรรณอยู่แล้วทั้งในฐานะเป็นบุคคลชั้นนำในสังคมที่มีบทบาทในระดับสูงแต่แล้วแนวโน้มในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบันนี้วงการหมอพื้นบ้านได้ถูกวัฒนธรรมสองอย่างเข้ามาแทรกคือ การหาผลประโยชน์ทุนนิยมจึงกลายมาเป็นวัฒนธรรมแบบก้าวกระโดดส่งผลเสียมากกว่าผลดี

^{๑๑} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต) , การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, หน้า ๓๒๕- ๓๓๓.

แนวโน้มจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านในปัจจุบันนี้ จากวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยและวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามาบรรจบกันก็เกิดความระส่ำระสาย ความไม่พอดีก็เกิดขึ้นทำให้เกิดปัญหา ๒ แบบคือ

๑. ถ้าหมอพื้นบ้านมีใจโน้มไปทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยมากโดยมีความรู้สึกด้านน้ำใจมากมีเมตตากรุณามากพอมาเจอกับวัฒนธรรมแบบตะวันตกก็หนักใจ อึดอัดใจเช่นลำบากใจในการคิดเงินกับลูกค้าคือ คนไข้ ทำให้ไม่สบายใจกลายเป็นผลกระทบต่อการหมอพื้นบ้านเอง

๒. อีกด้านหนึ่งกลายเป็นการส่งเสริมคือ ถ้าหมอพื้นบ้านยึดวัฒนธรรมแบบตะวันตก ก็จะเป็นการขัดต่อกฎระเบียบวินัยจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านที่ยึดถือจารีตประเพณีที่ดีงาม ที่สังคมให้ความคาดหวังจากวงการหมอพื้นบ้านในด้านความประพฤติที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเอง

จากแนวโน้มของสังคมส่วนใหญ่มีกระแสไหลไปทางตะวันตกอย่างรุนแรง วงการหมอพื้นบ้านจะต้านทานกระแสนี้ได้อย่างไร ฉะนั้น ยิ่งนานไปๆ วัฒนธรรมน้ำใจหรือจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านก็จะค่อยๆ หายไปถ้าจรรยาบรรณเสื่อมลงการมุ่งหาผลประโยชน์จะมากขึ้น การมุ่งเอาเปรียบกันจะรุนแรงขึ้นส่งผลกระทบต่อสังคมประชาชนในชุมชน ผลสุดท้ายก็กระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมียุทธศาสตร์ของหมอพื้นบ้านที่ยึดวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยอยู่โดยเฉพาะหมอพื้นบ้านที่อยู่ในเขตอำเภอโพธิ์ชัย ยังมองเห็นคุณค่าทางจารีตประเพณีขนบธรรมเนียมที่ดีของบรรพบุรุษที่วางกรอบแบบแผนเอาไว้ให้เดินตามทำนองคลองธรรมที่สืบทอดกันมาด้วยจรรยาบรรณแบบดั้งเดิม

๔.๕ แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย

เมื่อเอ่ยถึงหมอพื้นบ้านโดยทั่วไปแล้วมักจะพูดถึงบรมครูหมอชีวกโกมารภัจจ์และตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ อันเป็นภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเกี่ยวกับความเป็นมาทางด้านการแพทย์ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากความรู้ที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์การต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บในลักษณะต่างๆ มาเป็นเวลานานแนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ทำไมหมอพื้นบ้านจึงต้องมีจริยธรรม การมีจริยธรรมจะเป็นเรื่องที่ขัดขวางอาชีพของหมอพื้นบ้านหรือส่งเสริมอาชีพของหมอพื้นบ้าน

จากวัตถุประสงค์ของหมอพื้นบ้านนั้นที่ได้กล่าวมาหน้าที่ของหมอพื้นบ้านมีไว้เพื่อจะช่วยให้ประชาชนปลอดภัยหายโรครมีสุขภาพดี ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม การมีความมุ่งหมายอย่างนี้ก็คือ จริยธรรม ขออย่าว่า ความมุ่งหมายของอาชีพหมอพื้นบ้านอยู่ที่ตรงนี้คือ จะทำ

อย่างไรให้ประชาชนในชุมชนและสังคมหายโรคหายภัยมีสุขภาพดี การปฏิบัติเพื่อประโยชน์อันนี้ หรือการปฏิบัติเพื่อบรรลุลความตามวัตถุประสงค์นี้แหละเรียกว่าการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมพูดง่ายๆ ว่าจริยธรรมนั้นไม่ได้เป็นเรื่องต่างหากออกไปจากชีวิตความเป็นอยู่หรือการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้านจริยธรรมก็คือ การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อชีวิตและสังคมของมนุษย์นั่นเอง

หมอพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีอาชีพเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลและบำรุงสุขภาพอนามัยหมอพื้นบ้านเป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงเพราะเป็นผู้อำนวยความสะดวกทางร่างกายและจิตใจของประชาชนถึงแม้ว่าหมอพื้นบ้านจะช่วยได้เป็นบางส่วนเท่านั้นแต่เนื่องจากโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะรักษาได้หรือไม่ก็ต้องรีบปฐมพยาบาลขั้นต้นก่อนทันทีและชักช้าไม่ได้ ๑๑ หมอพื้นบ้านที่ยังมีแนวคิดตามความหมายที่ว่านี้ ก็ยังมีอยู่และทำการรักษาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชนจนเป็นที่ยอมรับและสามารถแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยของสังคมได้ในระดับดีพอสมควรและจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่าน คือพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง อายุ ๘๒ ปี บ้านศรีโพธิ์คำ ตำบลขามเปี้ย พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง อายุ ๘๐ ปี บ้านโพธิ์ชัย ตำบลขามเปี้ย พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยเหล่า อายุ ๗๕ ปี บ้านเชิงใหม่ ตำบลเชิงใหม่ และประชาชน / คนไข้ ที่มารับการบริการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้เครื่องมือตามหลักการสัมภาษณ์ที่กล่าวในบทที่ ๑ นั้นมีรายละเอียดในการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๔.๕.๑ แนวคิดเชิงจริยธรรมของพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง^{๑๑} เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ปัจจุบันอยู่ที่ถ้ำเลขที่ ๖๗ หมู่ที่ ๑๖ บ้านศรีโพธิ์คำ ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันอายุ ๘๒ ปี พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง เป็นหมอที่อายุมากที่สุด ในจำนวนหมอทั้ง ๓ ท่าน และถือว่าเป็นบุคคลที่ได้สืบทอดวิชาหมอชาสมุนไพร จากหลวงปู่แสด จนทิม (โพธิ์ชัยคุณ) อายุ ๑๐๗ ปี ซึ่งท่านได้สั่งสมประสบการณ์มาอย่างยาวนาน มีความชำนาญเรื่องการใช้ยาสมุนไพร และเป็นผู้ยึดมั่นอยู่ในจริยธรรม พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ได้ติดตามหลวงปู่แสดมาตั้งแต่สมัยบวชเป็นสามเณรคอยอุปฐากหลวงปู่มาตลอดท่านถ่ายทอดวิชาความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพรวิธีการใช้ยาสมุนไพรจากผู้เป็นปูจนหมดทุกขั้นตอน พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง มีแนวความคิดเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม ไว้อย่างน่าสนใจพร้อมทั้งให้ความหมาย ว่า

^{๑๑} สัมภาษณ์. พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง, หมอพื้นบ้าน, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

คำว่า “**คุณธรรม จริยธรรม**” หมายความว่า ธรรมชาติที่มนุษย์ ที่ต้องทำมาหากินเลี้ยงชีวิตโดยชอบไม่หลอกลวงสังคมตามสิทธิในความเป็นมนุษย์และไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน

ส่วนคำว่า “**กฎหมาย**” หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ร่างขึ้นมาเพื่อควบคุมความประพฤติของมนุษย์ที่ไม่อยู่ในจารีตประเพณี

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ได้นิยามความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรมและกฎหมาย พอสรุปได้ว่า เป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติ โดยมีกฎระเบียบที่ต้องดำเนินการให้ตรงกรอบที่วางไว้หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นกฎแห่งจารีตประเพณีถึงแม้ว่าคำพูดของหมอพนม หอมสมบัติ จะเป็นคำพูดที่ไม่เป็นวิชาการมากนักแต่ก็เต็มไปด้วยความหมายที่ลึกซึ้งครอบคลุมในหลายๆ ด้านเช่น ความประพฤติปฏิบัติของหมอพื้นบ้านที่ถือตามจารีตประเพณี ดั้งเดิม ที่สืบทอดมาจาก ปู่ ย่า ตา ยาย ตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอ พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง จากการที่ได้ไปสัมภาษณ์ พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ท่านมีแนวคิดในการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านว่า “คิดดี ทำดี ด้วยหนึ่งสมองและสองมือ” จะทำอะไรให้มีสติอยู่ตลอดเวลาการมีสติทำให้เกิดความอดทนทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะทำอะไรลงไปหมอพนม กล่าวว่า ท่านมาขึ้นอยู่กับใจนี้ได้ดีก็เพราะคิดดี ทำดี คิดอย่างมีสติทำอะไรอย่างมีสติและมองตัวเองให้ออก ตอบตัวเองให้ได้ว่าทำไปเพื่ออะไรเพื่อใคร เพื่อตัวเองหรือเพื่อสังคมเมื่อเราคิดอย่างมีสติพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วปัญญาก็เกิดก็จะรู้ทันว่าทำอย่างไรหนิผิดจรรยาบรรณผิดจารีตประเพณีเมื่อคิดอย่างมีสติ ทำอย่างมีสติ ความเห็นแก่ตัว ก็จะไม่เกิดขึ้น

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ได้กล่าวไว้ว่า การที่จะศึกษาเล่าเรียนเป็นหมอยาสมุนไพร ถ้าหากเรียนเพราะอยากรวย คนนั้นคิดผิด คือ เมื่อศึกษาเล่าเรียนจบแล้ว ก็จะไม่คำนึงถึงจรรยาบรรณ คิดแต่อยากจะได้ของเขาฝ่ายเดียว บางครั้ง เป็นโรคน้อยว่าเป็นโรครมาก เพื่อที่จะได้ยี่สิบเวลาในการรักษาออกไป โดยหวังค่ารักษาพยาบาลมากกว่าคุณภาพหมอพนม หอมสมบัติ กล่าวว่า ทุกวันนี้หมอพื้นบ้านมักจะเห็นแก่ลาภเป็นส่วนมากจึงทำให้เกิดปัญหาส่งผลกระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านและอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับ บุคคลที่ไม่มีความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพร แล้วทำการประกอบอาชีพขึ้นออกไปเร่ขาย ตามตลาดนัดหรือตามแหล่งชุมชนต่างๆ แล้วอ้างถึงสรรพคุณเกินความเป็นจริงสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่มาก๑๓

ข. แนวทางการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ถือว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความประพฤติปฏิบัติดีโดยยึดหลักพุทธจริยธรรมมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านท่านได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประพฤติของหมอพื้นบ้านว่า “เมื่อเจอทุกข์ หรือ ปัญหา อย่าทิ้งธรรม” ปัญหาต่างๆ มีทางแก้ได้ ด้วยการตั้งสติ

ให้คิด มองดูหาสาเหตุปัญหานั้นเกิดจากอะไร ดูให้เห็นต้นตอว่าปัญหาเกิดจากตัวบุคคล หรือ องค์กร คิดให้รอบคอบหลายๆ รอบจะเห็นช่องทางที่จะแก้ปัญหาก็ได้ หมอพนมพูดอยู่เสมอว่า **“ปัญหาเกิด เพราะมีปัญหา”** หมายความว่า ถ้าไม่มีปัญหา เราก็ไม่รู้วิธีที่จะแก้ปัญหาดังนั้นได้อีกมีปัญหา ปัญหายิ่งเจ็บแสบและพร้อมที่แก้ปัญหาดังนั้นได้ทุกเมื่อ

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านหมอพนม กล่าวว่า เกิดที่ตัวบุคคลไม่ได้เกิดที่ องค์กร การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวควรแก้ที่ตัวหมอโดยการปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักอยู่เสมอถึง จรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เพื่อละชั่วกลัวบาป ในขณะที่พูด ขณะคิด ขณะทำ ด้วยการตั้งสติอยู่ เสมอ ทุกข์ก็ให้มีสติ สุขก็ให้มีสติ สติทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้เกิดความสงบสุข โดยการละ เว้นสิ่งชั่วทางกาย ทางวาจาและใจ ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีๆ ด้วยการคิดดี ทำดี พูดดี มองตัวเอง ให้ออกนอกตัวเองให้ถูกทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมก็จะสามารถแก้ปัญหาระบบได้ ในระดับหนึ่ง

หมอพื้นบ้านผู้ที่หวังความเจริญในหน้าที่การงานควรตั้งอยู่ในคุณธรรม ๕ ประการ ดังนี้

๑. มีจิตฝักใฝ่ในธรรมาชีพหมอพื้นบ้านไม่เมินเฉย
๒. ไตร่ตรองให้แยบคายอย่างรอบคอบในด้านอาชีพหมอพื้นบ้าน
๓. มีความรักเจตนาจงใจทำอาชีพหมอพื้นบ้านอย่างจริงจัง และจริงใจ
๔. มีขันติ อดทนต่องานเสมอ
๕. ศึกษาหาความรู้ให้ทันต่อโรคปัจจุบันอยู่เสมอ

เพราะฉะนั้น การที่จะแก้ปัญหาด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ควรแก้ที่ตัว หมอเอง ด้วยการตั้งอยู่ในคุณธรรม ๕ ประการ โดยการถือสัจจะคือความจริง ความจริงในที่นี้ท่าน หมายถึง สីล สมาธิและปัญญา โดยการมีสติละเว้นการทำชั่ว ประพฤติปฏิบัติแต่ความดี ก็ สามารถแก้ปัญหาดังนั้นได้

ค. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง

สังขารคือ ร่างกาย จิตใจ คำนี้ หมอพนม หอมสมบัติ พูดอยู่เสมอว่าคนเราประกอบด้วย ร่างกายจิตใจ ท่านเปรียบร่างกายของคนเราเหมือนกับถุ้งหนังขนาดใหญ่ การรักษาโรคก็เหมือน การรักษาถุ้งหนัง พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง จึงปฏิบัติตน ทั้งทางจิตใจและทางร่างกาย การปฏิบัติตน ทางใจ เป็นการดูแลสุขภาพใจคือ การรักษาศีล ๕ เป็นต้น การปฏิบัติตนทางร่างกาย เป็นการดูแลสุขภาพภายนอก เช่น รับประทานอาหารประเภทเนื้อ ๑๐ อย่าง เนื้อเสือ เนื้อมนุษย์ เนื้อม้า เนื้อ หมี เนื้อสุนัข เป็นต้น

ขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคของพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คือการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทย ด้วยการใช้สมุนไพรชนิดต่างๆ ที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ นามาปรุงตามขั้นตอนและวิธีการดังนี้

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง มีแนวการรักษาโรคแบบพึ่งพาธรรมชาติ และแนะนำให้คนไข้พึ่งตนเองเป็นจุดสำคัญ และเน้นการดูแลสุขภาพอนามัย ให้ถูกต้องเหมาะสม ตามแนวทางที่ควรปฏิบัติ ๖ ประการ ดังนี้

๑. อาหาร การกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่ ปราศจากการปนเปื้อนของเชื้อโรคและ พืชที่เป็นอันตรายต่อร่างกายนอกจากนี้ควรหลีกเลี่ยงอาหารประเภทไขมันแป้ง เพราะเป็นสาเหตุให้เกิดโรคอ้วน ความดัน ถ้ากินไม่เป็นก็จะเกิดโทษมากกว่าเกิดประโยชน์

๒. ออกกำลังกาย การบริหารร่างกายให้พอเหมาะกับวัยอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วัน ครั้งละ ประมาณ ๓๐ นาที เช่น การเดิน การวิ่ง การถีบจักรยาน เป็นต้น

๓. อนามัยสิ่งแวดล้อม คือ การสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชนสะอาดน่าอยู่ ให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

๔. อารมณ์ คือ การปรับสภาพร่างกายและจิตใจให้เป็นปกติ ด้วยการอ่านหนังสือธรรมะเป็นประจำจิตใจก็จะสงบ ไม่หงุดหงิด ไม่ก้าวร้าว เป็นต้น

๕. อนามัยเพศ คือ สิ่งที่ผิดจาริตประเพณี ผิดศีลธรรมต่างๆเช่น ดื่มสุรา เล่นการพนัน ล่าสัตว์ทางเพศ เป็นเหตุให้เกิดโรคต่างๆ เป็นต้น

๖. อโรคยา คือ ความไม่มีโรค เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ เป็นต้น
เมื่อมีคนไข้มา พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง จะทำการไต่ถามถึงสาเหตุตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

๑. อายุเท่าไร

๒. โรคประจำตัวมีโรคอะไรบ้าง

๓. ก่อนจะป่วยมีอะไรเป็นเหตุ

๔. มีอาการเป็นอย่างไร

๕. เป็นมานานเท่าใด

๖. เคยรักษาแบบไหนมาก่อน (แผนปัจจุบัน หรือ แผนไทย)

๗. ดื่มเหล้า สูบบุหรี่หรือไม่

๘. มีอาชีพอะไร เป็นต้น

การรักษาโรค พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ทำการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรที่ผลิตขึ้นตามขั้นตอนมี ๓ อย่างคือ

๑. ยาสมุนไพรสกัดหรือกลั่นเป็นน้ำ

๒. ยาสมุนไพรใช้สำหรับ ฝนกับหิน ละลายน้ำดื่มกิน

๓. ยาสมุนไพรใช้สำหรับดื่มเอาน้ำดื่มกิน

สรุป การรักษาโรค พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คนไข้ต้องพึ่งตนเอง หมอเป็นเพียงผู้แนะนำเท่านั้น การรักษาโรคเน้นแบบดั้งเดิมคือ การรักษาโรค ยังยึดแบบวิธีการฝนการดื่ม อย่างที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางด้านจรรยาบรรณ มีรักษาศิล ๕ คิดดี ทำดี ด้วยหนึ่งสมองและสองมือ โดยการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในข้อธรรมมีอุปการะมากคือ สติ ความระลึกรู้ได้ทำให้หมอปนม หอมสมบัติ ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านและ จากการสัมภาษณ์หมอปนม หอมสมบัติ จัดอยู่ในประเภทหมอยาใหญ่ เพราะท่านมีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคได้อย่างถูกต้อง

จุดเด่น ของหมอพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คือ การรักษาโรคแบบดั้งเดิมเช่น คนเป็นไข้รักษาโรคด้วยการฝนยาสมุนไพรให้รับประทานไข้ก็หายเป็นต้น พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง จะเน้นการรักษาโรคด้วยวิธีฝนยาสมุนไพรให้รับประทานผลการรักษาโรคหายช้าแต่โรคหายขาด

จุดด้อย ของหมอพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง คือ ยาน้ำสมุนไพรที่ได้จากการฝนนั้นอาจจะบูดเสียหรือขึ้นราเมื่อเก็บไว้นานๆ

ผลการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป ที่มารักษาโรคและประชาชนทั่วไป ถึงการบริการรักษาโรคกับพ่อจารย์คำ ชูศรีทอง พบว่าส่วนมากมีความพอใจในความเป็นกันเอง การรักษาโรคหายขาดเป็นส่วนมากจึงทำให้คนที่มารักษาโรคที่หายป่วยเกิดความพึงพอใจ และค่าใช้จ่ายในการรักษาก็ไม่แพงผู้ป่วยบางท่านก็นำสมุนไพรบางอย่างเช่น กำแพงเจ็ดชั้น พญารากเดียว เป็นต้น มาให้แทนค่ารักษาโรคก็มี ด้วยความเอื้อเฟื้อ มีเมตตาจิตแก่คนไข้ จึงเป็นที่ยอมรับของคนในเขตเทศบาลนครอุดรธานีและจังหวัดใกล้เคียงมาจนทุกวันนี้

๔.๕.๒ แนวคิดเชิงจริยธรรมของพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง

พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง^{๑๒} เกิดเมื่อวันที่ ๘ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ปัจจุบันอยู่ที่บ้านโพธิ์ชัย ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด อายุ ๘๐ ปี ท่านได้กล่าวว่าชีวิตคนเราเกิดมาในโลกนี้ มีสิ่งหนึ่งที่ทุกๆ คนจะประสบไม่วันใดก็วันหนึ่งคือ ความเจ็บไข้ เพราะเหตุนี้จึงทำให้ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง หาวิธีแก้ปัญหาด้านสุขภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากตำรับตำรา จากครูบาอาจารย์ จนสำเร็จการศึกษาวิชาทางการแพทย์แผนไทยสาขาเภสัชกรรมและสาขาเวชกรรมตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ

^{๑๒} สัมภาษณ์ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง, หมอยาพื้นบ้าน, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๖.

พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ได้นำหลักจริยธรรมมาปรับประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพ แพทย์แผนไทยหรือหมอพื้นบ้านด้วยการยึดหลักเบญจศีลและ“พรหมวิหาร ๔” มาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ คือ

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้คนอื่นเป็นสุข
๒. กรุณา คือ ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์
๓. มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
๔. อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลางปฏิบัติตามหลักการเหตุผลและความเที่ยงธรรมตามความเป็นจริง

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ท่านได้กล่าวถึงปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านว่าเป็นปัญหาที่สะสมมานานและเป็นปัญหาที่แก้ได้ยากเพราะจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เป็นความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่ควรมีจิตสำนึกและอีกประการหนึ่ง หมอพื้นบ้านรุ่นเก่าอาจจะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เมื่อก่อนนี้ ส่วนผสมของการปรุงยาสมุนไพร อาจจะมีสารหนูเป็นส่วนผสมโดยไม่ผิดกฎหมาย แต่ปัจจุบันนี้ถือว่าสารหนูเป็นสารต้องห้าม จึงทำให้หมอรุ่นเก่าทำผิดพระราชบัญญัติยาโดยไม่รู้ตัว เป็นต้น

ปัจจุบันนี้ คนหันมาให้ความสนใจในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรมากขึ้น อาจจะเป็นเพราะยาสมุนไพรไม่มีผลข้างเคียงน้อยไม่เป็นอันตรายต่อไตหรือระบบภายในเมื่อรับประทานติดต่อกันนานๆ แต่ก็ไม่ใช่ว่าสมุนไพรจะมีแต่ประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว แต่ถ้าใช้ไม่ถูกสัดส่วนสมุนไพรนั้นก็มิโทษเหมือนกันเช่น ลูกสลอดถ้ากินมากเกินไปก็ทำให้ถ่ายไม่หยุดจนเกิดอันตรายต่อชีวิตได้เหมือนกัน เป็นต้น

เนื่องจากนิสัยของคนอีสาน เมื่อเห็นคนอื่นทำยาสมุนไพรมีรายได้ดี ซึ่งตนเองก็ไม่มีความรู้เรื่องยากี่หันมาทำอาชีพอย่างเขาโดยแอบอ้างถึงภูมิปัญญาชาวบ้านโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณของหมอผลสุดท้ายก็ทำให้วงการหมอพื้นบ้านเสื่อมเสีย หมอพื้นบ้านที่ดีมีจรรยาบรรณก็พลอยเดือดร้อนไปด้วย

พ่อจารย์สุด กล่าวว่า ปัญหาเหล่านี้ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและขอความร่วมมือประชาชนช่วยกันไม่ให้หมอยาเถื่อนอาศัยช่องทางดังกล่าวประกอบอาชีพทุจริตและเป็นการทำลาย ภูมิปัญญาไทยที่ได้สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งหมอพื้นบ้านถือว่าภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งที่คิดเป็นมูลค่าไม่ได้และมีคุณค่าอันต่อชีวิตของมนุษยชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข. แนวทางการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ได้กล่าวถึง การแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านไว้ว่าเป็นปัญหาใหญ่มาก เพราะขาดการเอาใจใส่ดูแลจากทางรัฐบาล โดยเฉพาะเรื่องหมอยาหรือหมอยาเถื่อนซึ่งไม่เข้าใจในจรรยาบรรณของ

หมอและไม่มีหิริโอตตปปะหวังแต่ลาภสักการะเกียรติยศชื่อเสียงอันเป็นโลกธรรมซึ่งครอบงำจิตใจทำให้เสื่อมเสียต่อสถาบันของทางการแพทย์แผนไทย การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวก็ต้องขอความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายช่วยกำจัดกาฝากเหล่านี้ออกไปให้หมดจากวงการแพทย์แผนไทย

พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ให้ความคิดเห็นว่าการแก้ปัญหาระบบของหมอพื้นบ้านจะต้องช่วยกันแก้ปัญหาทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนท่านให้ความคิดเห็นไว้ ๔ ประเด็น คือ

๑. ภาครัฐควรให้ความรู้ต่อประชาชน ผู้บริโภคเกี่ยวกับยาที่ผลิตขึ้น

๒. ถ้าเป็นยาที่ปรุงสำเร็จรูป (ยาแผนไทย) ยาผง ยาลูกกลอนยาน้ำต้องระบุสถานที่ ปรุงผลิตและผู้รับอนุญาตอย่างชัดเจนด้วย

๓. ถ้าเป็นยาสมุนไพร ก็ให้ระบุถึงสถานที่ผู้ปรุงผู้ผลิตอย่างชัดเจน

๔. ถ้าเป็นยาที่ไม่ได้แจ้งสถานที่ผลิตปรุงดังกล่าวนี้ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องปราบปราม ลงโทษตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ

ทั้งนี้การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้นั้นก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายไม่ว่าจะให้ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบ ทางภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนประชาชน ถ้าหากว่าได้รับความรู้ที่ถูกต้องย่อมแก้ปัญหาได้ตามจุดประสงค์

ก. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง

การรักษาโรค ของพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง เป็นกระบวนการในลักษณะแบบแพทย์แผนไทย ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคท่านยึดหลักการปฏิบัติตามหลักสมุฏฐานของโรค คือ ที่เกิดของโรค ๖ ประการคือ

๑. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคจากธาตุสมุฏฐาน

๑.๑ ปฐวีธาตุ สมุฏฐานมีทั้งหมด ๒๐ ประการ ดังนี้

ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม ตับ ผังผืด ไต ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า มันสมอง

๑.๒ อาโปธาตุ สมุฏฐาน มีทั้งหมด ๑๒ ประการ ดังนี้

น้ำดี เสมหะ น้ำหนองหรือน้ำเหลือง น้ำเลือด เหงื่อ น้ำมันข้น น้ำตา น้ำมันเหลว น้ำลาย น้ำมูก น้ำมันไขข้อ น้ำปัสสาวะ

๑.๓ วาโยธาตุ สมุฏฐาน มีทั้งหมด ๖ ประการ ดังนี้

ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมพัดในท้อง ลมพัดในลำไส้ ลมพัดทั่วร่างกาย ลมหายใจเข้าออก

๑.๔ เตโชธาตุ สมุฏฐาน มีทั้งหมด ๔ ประการ ดังนี้

ไฟสำหรับอุ่นกาย ไฟสำหรับทำให้ร่างกายร้อนระส่ำระสาย ไฟสำหรับเผา

ร่างกายให้แก่คร่ำคร่า ไฟสำหรับย่อยอาหาร

๒. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองอตุสมุฏฐาน

เมื่อกล่าวถึงอตุอันเป็นที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคคือ ในปีหนึ่งๆ นั้นแบ่งออกเป็น ๓ อตุ
ฤดูละ ๔ เดือน เช่น

๒.๑ ฤดูร้อนเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐาน เตโชธาตุ พิกัดสันตปปีคิ

๒.๒ ฤดูฝนเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐานวา โยธาตุ พิกัดภูจิสยาวาตา

๒.๓ ฤดูหนาวเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐาน อาโป พิกัดเสมหะโลหิต

๓. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองอายุสมุฏฐาน

อายุเป็นที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๓ วัย คือ

๓.๑ ปฐมวัย (อายุตอนต้น) ที่มาของโรคคือ เสมหะเป็นเจ้าเรือนโลหิตแทรกและ
โรคโลหิตเป็นเจ้าเรือนเสมหะยังระคนอยู่

๓.๒ มัชฌิมวัย (อายุตอนกลาง) ที่มาของโรคคือสมุฏฐานอาโปธาตุพิกัดโลหิต ๒
ส่วนสมุฏฐานวาโยธาตุ ๑ ส่วนระคนกัน

๓.๓ ปัจฉิมวัย (อายุตอนปลาย) ที่มาของโรคคือ สมุฏฐานวาโยเป็นเจ้าเรือน
อาโปธาตุแทรกพิกัดเสมหะและเหงื่อ

๔. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองกาลสมุฏฐาน

กาลเวลาที่โรคแรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๔ ตอน เช่น

๔.๑ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัด เสมหะ

๔.๒ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัดโลหิต

๔.๓ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัดดี

๔.๔ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง วาโยธาตุ พิกัดลม

๕. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองประเทศสมุฏฐาน

ประเทศสมุฏฐานอันเป็นที่ตั้งแรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๔ ประการ คือ

๕.๑ คนเกิดอยู่ในประเทศที่สูง เช่น ภูเขา เรียกว่าประเทศร้อนโรคของคนใน
ประเทศนั้น เป็นสมุฏฐานเตโชธาตุ

๕.๒ คนเกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำ กรวดทรายเรียกว่าประเทศอบอุ่นโรคของ
คนในประเทศนั้น เป็นสมุฏฐานอาโปธาตุพิกัด ดีและโลหิต

๕.๓ คนที่เกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำฝนเปือกตมเรียกว่าประเทศเย็นโรคของคน
ในประเทศนั้นเป็นสมุฏฐานวาโยธาตุ

๕.๔ คนที่เกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำเค็มเปือกตมเรียกว่าประเทศหนาวโรคของคนในประเทศนั้นเป็นสมุฏฐานปถวิธาตุ

๖. จะต้องรู้จักที่แรกเกิด มูลเหตุของโรค

พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง กล่าวไว้ว่าจากการที่ได้ศึกษามาเป็นความรู้ขั้นแรกซึ่งตามตำราแพทย์ฉบับหลวงกล่าวไว้ในตอนต้นส่วนมูลของโรคนี้ตามหลักที่จะพิจารณามูลเหตุของการเกิดโรคนั้นเกิดขึ้นจากกิริยาอาการความประพฤติของมนุษย์ที่ทำให้เกิดโรคขึ้นได้โดยสังเขปมี ๘ ประการดังนี้

๖.๑ อาหาร เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเลี้ยงร่างกายแต่ถ้ามนุษย์ไม่ระวังในเรื่องอาหารก็จะเกิดโทษได้เช่น บริโภคมากหรือน้อยกว่าที่เคยหรือรับประทานอาหารที่บูดเสียและอาหารที่ควรทำให้สุกเสียก่อนแต่ไม่ทำหรืออาหารที่ยังไม่เคี้ยวบริโภคแต่บริโภคมากเกินไปจนเกินไป การบริโภคอาหารดังกล่าวมานี้ ย่อมทำให้ปกติธาตุในร่างกายผันแปรไปจึงเป็นมูลเหตุให้เกิดโรค กระเพาะอาหารหรือโรคอื่นๆ ตามมา

๖.๒ อิริยาบถ มนุษย์ทั้งหลายควรใช้อิริยาบถทั้ง ๔ คือ นั่ง ยืน เดิน นอน โดยเฉลี่ยให้สม่ำเสมอทั้งสี่อย่างหากฝืนอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานเกินไป จึงทำให้เส้นเอ็นหรือส่วนแห่งอวัยวะแปรไปจากปกติ

๖.๓ อากาศร้อนและเย็น คือร่างกายถูกความร้อนความเย็นเช่น เคยอยู่ในที่ร้อนแล้วออกไปอยู่กลางแจ้งแดดจ้าหรือที่อบอ้าวอากาศผ่านไม่ได้นานเกินไปหรือเคยอยู่ในที่ร้อน อบอุ่นแล้วไปถูกความเย็นนานเกินไปเช่น ถูกฝนถูกน้ำค้างหรือลงไปแช่อยู่ในน้ำนานๆ ความร้อนความเย็นถ้าได้รับนานเกินไปก็เป็นมูลเหตุให้เกิดโรคได้

๖.๔ การอดนอน อดข้าว อดน้ำ คือ เมื่อถึงเวลานอนไม่ได้นอน เมื่อถึงเวลาบริโภคอาหารไม่ได้บริโภคอาหาร เมื่อถึงเวลาอยากดื่มน้ำไม่ได้ดื่มน้ำกิริยาทั้ง ๓ ประการนี้ ต้องทนทรมานอยู่เกินเวลาเป็นมูลเหตุทำให้เกิดโรคได้

๖.๕ การกลั่นอุจจาระ กลั่นปัสสาวะ คือตามธรรมชาติของร่างกายเมื่อถึงคราวจะตกแต่กลั่นไว้ปล่อยไว้เวลาว่างเลยไปปัสสาวะก็เช่นเดียวกันเมื่อถึงเวลาออกแต่กลั่นไว้ไม่ให้ออก ทั้ง ๒ อย่างนี้ ถ้ากลั่นไว้ด้วยเหตุใดๆ ก็ตามเป็นเวลานานเกินไปก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

๖.๖ ทำงานมากเกินไปเกินไป เช่น ทำการหาบ หาม ยก แบก นุดลาก ของที่หนักเกินไปกำลังแรง หรือวิ่งกระโดดออกกำลังกายมากเกินไปหรือเหน็ดเหนื่อยเกินไปย่อมทำให้อวัยวะเคลื่อนไหวผิดปกติหรือใช้ความคิดคร่ำเคร่งต่องานถ้าใช้เกินกำลังแรงทั้งกำลังกายและกำลังความคิด ก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

๖.๖ ความเครียดจากใจ คือ บุคคลเมื่อมีความทุกข์ร้อนก็ย่อมเครียดจากใจจนลืมความสุขสำราญเมื่ออาหารที่เคยบริโภคก็เสื่อมถอยหรือละเลยเสียก็ดีเช่น เสียใจจนลืมกินลืมนอน เป็นเช่นนั้นน้ำเลี้ยงหัวใจที่หล่อเลี้ยงก็กลับขุ่นมัวเหือดแห้งไปย่อมทำให้เป็นมูลเหตุของการเกิดโรค

๖.๘ โทษะมาก คือ บุคคลที่มีโทษะมากอยู่เสมอจนไม่สามารถระงับสติไว้ได้ย่อมแสดงกิริยาอาการฝ่าฝืนร่างกายและจิตใจจนละทิ้งการบริหารรักษาร่างกายของตนเองเสียหรือทำการทุบตีตนเอง เช่นนี้ก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

สรุป ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ท่านยึดหลักจริยธรรมตามหลักตำราแพทย์แผนไทยว่าด้วยจรรยาบรรณคือ มีความขยันหมั่นเพียร มีความซื่อสัตย์ มีความละเอียดรอบคอบและศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและใช้หลัก พรหมวิหาร ๔ ส่วนการแก้ปัญหาควรแก้ทั้งระบบ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนต้องให้ความร่วมมือ และการให้ความรู้ถึงประโยชน์และโทษของสมุนไพรบางชนิดที่เป็นพิษ

หลักการตรวจโรครักษา ๕ ประการ คือ

๑. ตรวจวินิจฉัย ตามหลักการและวิธีการดั่งแบบแพทย์แผนไทยดังกล่าว

๒. จัดยาตามที่ตรวจพบ จากอาการ และ ชื่อของโรคตามที่ตรวจพบ

๓. ระบุอย่างชัดเจน ในการรับประทานยา ตาม เวลา ก่อน หลังอาหาร

๔. ระบุอย่างชัดเจน ของแสดงโรค ห้ามรับประทาน และแนะนำให้รับประทาน

อาหารที่เป็นประโยชน์ ตลอดทั้งการพักผ่อน และ การบริหารร่างกายให้ถูกต้องตามสมควร

๕. นัดให้ไปพบแพทย์อีก หลังจากรับประทานยาแล้วประมาณ ๗ วัน

จุดเด่น การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรของพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง คือ การติดตามผลการรักษาอย่างต่อเนื่องจนกว่าคนไข้จะหายเป็นปกติ พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง จัดอยู่ในกลุ่มของหมอที่มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลป์ถูกต้องตามกฎหมาย มีความสามารถปรุงยารน้ำ ยาเม็ด ยาแคปซูลเช่น ฟ้าทะลายโจรแคปซูล สรรพคุณ แก้ไข้เป็นต้น ซึ่งมีความสะดวกต่อการรับประทาน และการรักษาเป็นต้น

จุดด้อย จากการสัมภาษณ์พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง และผู้วิจัยได้เคยทำงานร่วมกับหมอพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง มองไม่เห็นจุดด้อยของท่านเลย

ผลจากสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป พบว่า พ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรเป็นการรักษาอย่างต่อเนื่องติดตามผลอยู่ตลอดเวลาทำให้คนไข้มีความพึงพอใจในระบบการให้บริการ คนไข้คนหนึ่งกล่าวว่าพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ท่านมีความสามารถในการรักษาโรคประกอบกับการมีคุณธรรมจรรยาบรรณที่ฝังอยู่ในสายเลือดของความเป็นหมอพื้นบ้านอย่าง

แท้จริงคือ ท่านเป็นคนที่ประพาศิตนดีเสมอต้นเสมอปลายไม่บกพร่องเปรียบเสมือนเกลือรักษาความเค็ม

๔.๕.๓ แนวคิดเชิงจริยธรรมของ พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า

พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า^๓ เกิดเมื่อวันที่ ๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ปัจจุบันอยู่หมู่ที่ ๓ บ้านเชียงใหม่ ตำบลเชียงใหม่ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด อายุ ๗๕ ปี พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า เป็นหมอพื้นบ้านที่มีอายุมากและมีประสบการณ์การรักษารักษาโรคด้วยสมุนไพรมาอย่างยาวนาน ประกอบกับความรู้ที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่สมัยเป็นพระภิกษุ แนวคิดทางจริยธรรมจึงฝังลึกลงในจิตใจด้วยจิตวิญญาณของความเป็นหมอและใจรักอยากจะเป็นหมอมานี้ตั้งแต่สมัยเด็กๆ จากการติดตามปู่ไปเก็บยาสมุนไพรในป่า จึงมีประสบการณ์และความรู้การใช้สมุนไพรโดยตรงตลอดจนการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมนอกจากจะเป็นหมอยาพื้นบ้านแล้วท่านยังเป็น หมอสู่วัณญ์ หมอพรหมณ์ หมอดูดวงและมีความรู้พิธีกรรมด้านศาสนา เป็นต้น

แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้ากล่าวว่า คนเราเกิดมานั้นจะต้องอยู่ในกฎระเบียบของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น “ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่” ถือว่าเป็นหลักสำคัญที่จะคอยประคับประคองให้การดำเนินชีวิตของคนเราไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ หมอพื้นบ้านก็เช่นเดียวกันนอกจากจะมีฮิตสิบสองคลองสิบสี่แล้วยังต้องมีจรรยาบรรณควบคุมความประพฤติอีกชั้นหนึ่ง เพื่อมิให้หมอพื้นบ้านเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเนื่องมาจากลาภที่เกิดจากการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้าน

ดังนั้นผู้ที่จะเป็นแพทย์หรือเป็นหมอที่ดีได้นั้นต้องมีทั้งวิชาความรู้ในการรักษาโรคต่างๆ และจริยธรรมของหมอ เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่วและจะต้องสำนึกอยู่เสมอว่าแพทย์หรือหมอที่ดีต้องมีจรรยาบรรณ ๑๒ ประการ ดังนี้

๑. มิเมตตาจิตต่อคนไข้ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ
๒. ไม่โลภเห็นแก่ลาภจากคนไข้แต่ฝ่ายเดียว
๓. ไม่โอ้อวดความรู้ให้คนไข้หลงเชื่อในความรู้ความสามารถของตน
๔. ไม่ปิดบังความเขลาของตน
๕. ไม่ปิดบังความดีของคนอื่น
๖. ไม่หวงกีดกันหมออื่นซึ่งมีความรู้ความสามารถดีกว่าตนเองในการรักษา
๗. ไม่ลู่อ่านาจนแก่อดิ ๔ คือ จันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ
๘. ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ

^๓ สัมภาษณ์ พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๙. มีความละเอียดละออสูงถึงกลัวต่อบาป

๑๐. ไม่เป็นคนเกียจคร้าน เพอเรอ makkelijk

๑๑. มีความละเอียดสูงุมมีสติใคร่ครวญอยู่เสมอ

๑๒. ไม่เป็นคนมีสันดานชอบมัวเมาในอบายมุข

แนวคิดเชิงจรรยาบรรณของหมอฟันบ้านที่พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า นำมาใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อนำมาเทียบกับ จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาก็จะมีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี ฉะนั้นหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงมีอิทธิพล ต่อการดำเนินชีวิตของคนอีสาน ตั้งตนอยู่ในความซื่อสัตย์ สุจริตไม่ทำผิดกฎหมาย จาริตประเพณี

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า พุดอยู่เสมอว่า จากสภาวะสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน อยู่ในยุควัตถุนิยม ทุกคนจึงต้องดิ้นรนต่อสู้ทุกๆ วิถีทางเพื่อตอบสนองความต้องการทำให้เกิดการแข่งขันกันโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะกระทบต่อองค์กรและประเทศชาติ จากปัญหาเล็กๆ ก็อาจจะขยายใหญ่โตขึ้นระดับประเทศชาติได้

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน ก็เช่นเดียวกัน เกิดขึ้นจากความเห็นแก่ตัว ความไม่มีหิริและโอตตปะการไม่รู้จักถอยต่อสิ่งที่กระทำลงไปความเห็นแก่ได้แต่ฝ่ายเดียว ไม่คำนึงถึงผู้อื่นไม่มีความสงสารเพื่อนมนุษย์ สิ่งเหล่านี้อาจจะปัญหาเฉพาะบุคคล แต่ส่งผลกระทบต่อประชาชนเมื่อยามเจ็บป่วย หวังพึ่งหมอเพื่อรักษา หมอกลับหาเงินอยู่บนความทุกข์ของคนไข้ เป็นต้น

ข. แนวทางแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า กล่าวว่า ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ว่าจะแก้ไม่ได้ ก่อนอื่นจะต้องแก้ที่ตัวหมอก่อน ผู้เป็นหมอมิจิตสำนึกถึงความ เป็นหมอเพียงพอหรือยัง มีจรรยาบรรณของความเป็นหมอดีพอหรือไม่ มีจิตวิญญาณของความเป็นหมอน้อยแค่ไหน หรือ มีวิชาความรู้ไว้เพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือไม่ ถ้าจะแก้ปัญหาดังกล่าวควรแก้ที่ใจก่อน ดังคำโบราณที่ว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” ไม่ลู่อานาจนแก่อกติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ อย่างนี้ย่อมจะทำให้แก้ปัญหาราจรยาบรรณของหมอฟันได้

การแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า สรุปได้ดังนี้

๑. ภาครัฐต้องให้ความรู้เรื่องจรรยาบรรณของหมอฟันบ้านให้มากกว่านี้

๒. ภาครัฐควรให้การฝึกอบรมความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยแต่ละจะต้องอยู่ในกรอบ ของจาริตประเพณี

๓. ภาครัฐควรให้มีการฝึกอบรมหมอพื้นบ้าน ที่ยังไม่ได้เป็นผู้ประกอบโรค ศิลปะตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ ที่เป็นหมอพื้นบ้านมีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรแต่ขาดความรู้ด้านจรรยาบรรณอย่างจริงจัง

๔. ภาครัฐควรให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรอย่างไรจึงถูกต้อง

๕. ภาครัฐควรให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาสมุนไพรที่หมอเถื่อนผลิต

๖. ภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาสมุนไพรไทยให้มากกว่านี้ และ จะต้องทำอย่างจริงจัง

ก. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า

พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า เป็นหมอพื้นบ้านที่มากด้วยประสบการณ์ จากการสัมผัส ทำให้รู้ว่า พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า มีความสามารถช่วยเหลือคนในชุมชนและ บุคคลทั่วไป ได้เป็นอย่างดี เช่น คนป่วยทางกายก็รักษาด้วยสมุนไพร คนป่วยทางใจมาถนัดทางใน ด้วยการตรวจดวงชะตา ราศี ผูกดวงชะตา สะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยอีกแบบหนึ่ง

ดังนั้น ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า จึงมีการประพฤติปฏิบัติเคร่งครัด ข้อวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับข้อเคาะในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีรักษาศีล ๕ ศีล ๘ เพื่อให้เกิดความศรัทธาหรือความขลังต่อการรักษาโรคให้ได้ผล ดังนี้

๑. ในทุกวันพระ จะถือศีล ๘

๒. ในวันคล้ายวันเกิดของตนเอง เมื่อเวียนมาบรรจบ ไม่เสพเมถุน

๓. ในวันนักขัตฤกษ์ ต่างๆ ไม่เสพเมถุน

๔. ในวันพระจะไม่ฆ่าสัตว์

๕. เวลาปัสสาวะ อุจจาระ จะไม่หันหน้าไปทางทิศบูรพา เพราะเป็นทิศที่ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม

๖. ห้ามค้ากำไรกับพระสงฆ์

๗. ห้ามนั่งผ้าลอยชาย

๘. อย่าเอาเงินสงฆ์ หรือยืมเงินสงฆ์มาค้าขายหากำไร

จากการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดทำให้พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า มีจิตใจที่หนักแน่นมีเหตุมีผล มีความรอบคอบในการทำหน้าที่จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และ สังคม

ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าท่านรักษาโรคแบบพ่อแม่ดูแลลูกให้กำลังใจโน้มน้าวจิตใจให้เกิดความเข้มแข็งไม่ถอยตัวไม่หลงตัวเอง ทำตัวเองเหมือนกับน้ำคือ เข้าได้ทุกที่พร้อมที่จะแทรกซึมไปตามภาชนะที่รองรับได้เสมอ

ดังนั้นขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรค จึงไม่ยุ่งยากอะไรมากนัก เพราะพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ได้ประยุกต์การรักษาโรคแบบผสมผสานให้ทันสมัยปัจจุบันดังนี้

๑. สอบถามประวัติคนไข้และครอบครัว

๒. สอบถามเคยเป็นโรคอะไรมาก่อน

๓. ตรวจดูสภาพร่างกาย และจิตใจ

๔. ตรวจและถามอาการของโรค ตรวจดูบาดแผลหรือสิ่งที่เห็นได้ด้วยตา

๕. ตรวจชีพจร ใช้นิ้วชี้กับนิ้วกลาง กดที่ข้อมือหรือเครื่องวัดความดันโลหิต

๖. ชั่งน้ำหนัก

สรุป พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ได้ประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมด้วยการรักษาศีล ๕ และไม่ดูอำนาจแก่อคติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ ตลอดจนการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะศีล ๕ ข้อที่ ๓ “กาเมสุมิจจาจรา เวระมะณีสิกา ปะทังสะมาทิยามิ” การรักษาศีลข้อที่ ๓ อย่างเคร่งครัดก็เพื่อให้เกิดความศรัทธา ความขลังต่อการรักษาโรค

จุดเด่น พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ท่านรักษาโรคด้วยสมุนไพรแบบประยุกต์คือ การสวดคาถาอาคมปลุกเสกยาสมุนไพร ก่อนทำการปรุงยารักษาโรค พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า มีความสามารถในการช่วยเหลือชุมชนได้หลายอย่างเช่น การรักษาคนไข้บางคนรักษาด้วยสมุนไพร คนไข้บางคนรักษาด้วยคาถาอาคมและ ตรวจดูดวงชะตาราศี ผูกดวงชะตา สะเดาะเคราะห์หัดอายุ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นเมื่อพิจารณาคุณพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าจึงอยู่ในกลุ่มหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคด้วยสมุนไพรและ ประยุกต์ไสยศาสตร์ให้กลมกลืนกันอย่างเหมาะสม

จุดด้อย จากการสัมภาษณ์พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า มีจุดด้อยอยู่บ้างคือ ด้วยเหตุที่พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถหลายแขนงทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกันยากที่จะทิ้งหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งได้เพราะพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าถือว่าการช่วยเหลือประชาชนต้องมาก่อน แต่อย่างไรก็ตามพ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้าก็แบ่งเวลาได้ลงตัวและเหมาะสมตามสถานการณ์ปัจจุบัน

ผลจากสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป พบว่า พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า เป็นที่รักและเคารพนับถือของคนในชุมชน สามารถเรียกใช้ทุกเวลา ด้านการรักษาโรคก็ไม่หวังกำไรมากเกินไป ความเป็นจริงโดยท่านยึดหลักตามคำโบราณที่ว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” จากการสัมภาษณ์นางทอง

มี มุขกัง๒๐ผู้ป่วยกล่าวว่า พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า เป็นบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพมาก เพราะท่านช่วยรักษาชีวิตคนในยามตกทุกข์ ท่านมีความจริงใจจริงจังในการทำหน้าที่ด้านการช่วยเหลือสังคมทุก ๆ ด้านเท่าที่จะทำได้

๔.๖ ลักษณะที่เป็นจุดเด่นทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

จากสภาวะสิ่งแวดล้อม และระบบทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วการปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมทุกชนชั้นการที่เราจะวิ่งตามกระแสโลกในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ในบางสิ่งบางอย่างก็มีคุณอนันต์แต่ในบางครั้งก็เกิดมหันตโทษ^{๙๔} เพราะฉะนั้นจารีตประเพณีอันเป็นภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดจากบรรพชนที่ฝังลึกลงไปในสายเลือดของหมอพื้นบ้าน ที่เป็นอนุชนรุ่นหลังเกี่ยวกับเรื่องกิริยามารยาทดังจะเห็นได้จากประเพณีอีสานจะเน้นเกี่ยวกับ “ฮีต ๑๒ กลอง ๑๔” ในการปฏิบัติตัวทั้งส่วนตน และ ต่อสังคม หนึ่งในนั้นหมอพื้นบ้านก็ได้มรดกตกทอดจนเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อมา ดังนั้น จรรยาบรรณ ของหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นทั้งต่อตนเองและสังคมดังนี้

๑. จริยธรรมหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นต่อตนเอง ในการปฏิบัติตนตามหลัก จรรยาบรรณ ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง หมอพื้นบ้านผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบตามธรรมเนียมคลองธรรมมีจรรยาบรรณเช่น มีความขยันหมั่นเพียรมีความรับผิดชอบมีความอดทน ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญและการเสียสละเป็นต้น เมื่อหมอพื้นบ้านปฏิบัติตามแล้วย่อมมีจุดเด่นในหน้าที่การงาน ส่งผลให้ได้รับความสุขต่อตนเองและครอบครัว

๒. จริยธรรมหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นต่อสังคม จากการปฏิบัติตนตามหลัก จรรยาบรรณ นอกจากจะมีจุดเด่นต่อผู้ปฏิบัติแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย และ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หลักจรรยาบรรณ ถึงจะเป็นหลักที่หมอพื้นบ้านนำมาปฏิบัติเป็นการส่วนตัวของหมอพื้นบ้านก็ตาม หมอพื้นบ้านเปรียบเสมือนเสาหลักของชุมชน เมื่อหมอพื้นบ้านยึดหลักจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพแล้ว การเอาเปรียบ การรักษา การให้ความอนุเคราะห์สังเคราะห์ต่อผู้ยากไร้ นั้นย่อมต้องมี จึงเชื่อได้ว่าจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นทางสังคม

๓. จริยธรรมหมอพื้นบ้าน ยังเป็นอาหารทางใจ จากการปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณ แล้วนอกจากจะช่วยให้เราประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว หน้าที่การงานและก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมแล้วยังทำให้เรารู้สึกอิ่มเอิบใจเช่น การได้แสดงออกทางกายทางวาจาและทางใจ ด้วยการทำบุญ การแสดงความเมตตา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความบริสุทธิ์ใจมีความละเอียดรอบคอบ มีความยุติธรรมเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราสุขใจมีจิตใจสงบไม่เร่าร้อน จะปฏิบัติหน้าที่การงาน

^{๙๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๘๓๘.

ก็มีความสุขการที่หมอฟันบ้านปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณอยู่เสมอจนซึมซาบลงไปจนกล
 สันดานจิตใจก็จะสงบสว่างปลอดโปร่งนี่คือจุดเด่นของจรรยาบรรณของหมอฟันบ้าน ถึงจะเป็น
 ความสุขส่วนตนก็มีผลต่อเนื่องไปยังบริบทรอบ ๆ

ชาญ นพรัตน์ และ สิทธา มีชอบธรรม^๕ ได้กล่าวถึงจุดเด่นหมอฟันบ้านในการ
 ประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย วาจาใจและความคิดคือ ทำดี พูดดี คิดดี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. หมอฟันบ้านย่อมรักษาความเรียบร้อย
๒. หมอฟันบ้านย่อมไม่ทำจากดลามก
๓. หมอฟันบ้านมีสัมมาคารวะ
๔. หมอฟันบ้านย่อมมีกิริยาเป็นที่รักของคนทั้งหลาย
๕. หมอฟันบ้านย่อมเป็นผู้มีสง่า
๖. หมอฟันบ้านย่อมปฏิบัติงานดี
๗. หมอฟันบ้านย่อมเป็นผู้ใจดี
๘. หมอฟันบ้านย่อมไม่เห็นแก่อำภิสสินจ้าง
๙. หมอฟันบ้านย่อมรักษาความสุจริต ซื่อตรง
๑๐. หมอฟันบ้านย่อมไม่ประพฤติตัวไปในทางที่ชั่ว

สรุปว่า ลักษณะจุดเด่นของหมอฟันบ้านมีอยู่ ๕ ประการ^๖ คือ

๑. หมอฟันบ้านอยู่คู่กับคนไทยมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เช่น ตำรายาแผนโบราณ ท่านได้
 จารึกไว้ให้เป็นสาธารณทานตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๒. หมอฟันบ้านคือ หมอแห่งสายเลือดไทยมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานและยังยืน
 หยัดยืนมั่นคงต่อไป

๓. หมอฟันบ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความเป็นไทย เช่น ภาษา วัฒนธรรม
 ประเพณี และวิถีชีวิต

๔. หมอฟันบ้าน เป็นสถาบัน หรือเป็นหมอประจำชาติไทยมาทุกยุคทุกสมัย และได้รับ
 ความอุปถัมภ์ จากพระมหากษัตริย์มาโดยตลอดทุกๆ รัชกาล

๕. หมอฟันบ้าน ให้ความเสมอภาคในการให้บริการรักษาโรคหมู่ชนมนุษย โดย
 ไม่เลือกชั้นวรรณะชาติ ศาสนาด้วยความเมตตาเท่าเทียมกันหมด

^๕ ชาญ นพรัตน์ และคณะ, พัฒนาสังคม และ ชุมชน, หน้า ๑๒, ๕๘.

^๖ ปิยะโสภณ, ระเบียบชาวพุทธ, หน้า ๑๑.

จุดเด่นทั้ง ๕ ประการ เมื่อย่อลงได้ ๓ ประการ คือ

๑. จุดเด่นทางกายคือ การแสดงออกทางกาย เป็นการแสดงออกที่ยึดหลักจารีตประเพณี ไม่ประพฤติดิตีธรรม ตั้งอยู่ในจรรยาบรรณ

๒. จุดเด่นทางวาจา คือ การแสดงออกทางวาจา การไม่กล่าวคำเท็จทั้งปวง

๓. จุดเด่นทางใจคือ การมีน้ำใจงาม มีเมตตาจิต มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นใจกัน ในยามทุกข์ แม้แต่พวกฝรั่งยังยอมรับว่า “คนไทยน้ำใจงาม”

จุดเด่นที่สำคัญของหมอพื้นบ้านคือ สามารถปลูกฝังสายใยใฝ่ใจในธรรมชาติคู่กับ คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณได้เป็นอย่างดี

๔.๗ ลักษณะที่เป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้าน

การสืบทอดวิชาแพทย์แผนไทยของหมอพื้นบ้าน ในปัจจุบันเริ่มทิ้งรอยเท้าของบรรพบุรุษเห็นแก่ตัวมากขึ้นทำให้เกิดจุดด้อยได้เช่น ขาดศัลหรือระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ทางสังคมหลงผิดว่าตนเองมีเสรีมากกว่าคนอื่นทำอะไรก็ได้ตามใจชอบถือคนว่ามีอภิสิทธิ์ชนใช้สิทธิทำสิ่งผิดให้เป็นถูกทำให้เกิดความหย่อนยานในระเบียบซึ่งเป็นเหตุให้หมอพื้นบ้านละเมิดจรรยาบรรณต้องอ้างเรื่องค่ายาหรือสมุนไพรบางชนิดสั่งซื้อมาจากต่างประเทศเช่น โกฐ เทียนต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้าน

การปรุงยารักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ก็เป็นจุดด้อยคือ การรักษาโรคทางแพทย์แผนไทย ที่หมอพื้นบ้านทำการรักษาอยู่ทุกวันนี้ ส่วนใหญ่ยาที่ใช้เป็นสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ นำมาประกอบเป็นยาตามตำรับต่างๆ จึงไม่ได้มาตรฐานเหมือนแผนปัจจุบันเช่น ยาพาราเซตามอลแพทย์แผนปัจจุบันก็ใช้ในรูปแบบเดียวกันหมดอัตราส่วนผสมที่ได้มาตรฐาน ผ่านการตรวจสอบวินิจฉัยจากองค์การอาหารและยา (อ.ย.) มีวันเดือนปีที่ผลิตและวันหมดอายุ ขนาดรับประทานควรเก็บยาไว้ในอุณหภูมิเท่าไรมีเอกสารกำกับยาส่วนผสมคำเตือนมีครบหมดส่วนหมอพื้นบ้านมีจุดด้อยหลายประการเช่น

๑. จุดด้อยด้านผลิตยาจากสมุนไพรไม่มีคุณภาพ คือ จุดด้อยในการ ผลิตยาจากสมุนไพรซึ่งไม่มีคุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัยมี ๓ ประการ^{๑๗} ดังนี้

(๑) ขาดความรู้การผลิตที่ถูกต้อง

(๒) ขาดสถานที่

(๓) ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์จัดการวัตถุดิบ

^{๑๗} คณะกรรมการอาหาร และยา กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือผลิตยาจากสมุนไพร เพื่อเสริมธุรกิจชุมชน, หน้า ๔๔ - ๖๔.

(๔) ขาดวัตถุดิบสมุนไพรและการจัดการวัตถุดิบ

(๕) ขาดการดำเนินการผลิตและบรรจุ

(๖) ขาดการควบคุมคุณภาพ

(๗) ขาดการจัดการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. จุดด้อยการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพร คือ การ ควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพรของหมอพื้นบ้านเป็นขบวนการที่หมอพื้นบ้านต้องตระหนักและรับผิดชอบต่อผู้บริโภคเพื่อให้ได้ผลผลิตยาที่มีคุณภาพดีสม่ำเสมอตามข้อกำหนดมาตรฐานที่ตั้งไว้แต่เนื่องจากหมอพื้นบ้านขาดความเข้าใจในการควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพรดังกล่าว

๓. จุดด้อยด้านการขออนุญาตผลิตยา คือ การนำเอาสมุนไพรที่ได้จาก พืช สัตว์ แร่ธาตุต่างๆ มาประกอบเป็นยาหมอพื้นบ้านขาดความรู้ที่จะขออนุญาตผลิตยาสมุนไพรบางตัวสามารถผลิตได้ในชุมชน หรือหมอพื้นบ้านผู้ที่มีได้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะก็สามารถผลิตได้เช่น กล้วย น้ำว่า ฝรั่ง กระเทียม กระชาย จิง ขมิ้นชัน ขะพลู ตะไคร้ มะตูม พริกไทย หัวเห็ดหมู ใบจี่เหล็ก ใบชุมเห็ดเทศ ใบมะขามแขก ว่านหางจระเข้ เถาบระเพ็ด ฟ้าทะลายโจร ผลมะระขี้นก ใบรางจืด ดอกเก็กฮวย ใบเตย บัวบก ดอกกระเจียว ใบ ดอกขี้เหล็ก หนุ่ยหนวดแมว ผลมะขามป้อม ใบหม่อน เห็ดหลินจือ แ่งข่า ใบเสลดพังพอนตัวเมียหรือพญาขอ หัวไพล สมุนไพรที่กล่าวมานี้สามารถผลิตได้แต่หมอพื้นบ้านยังขาดประสบการณ์ในการผลิตที่ถูกต้องและการขออนุญาตผลิตจึงเป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้านที่อยู่ในชนบท^{๙๔}

๔. ความไม่สะดวกในการรับประทานยา คือ ยาสมุนไพรส่วนมากการรักษา มักจะเป็นลักษณะของสมุนไพรใช้ต้ม เอาน้ำดื่ม หรือ ฝน จึงเกิดความยุ่งยากเสียเวลากว่าจะได้กินยาที่ใช้เวลานานพอสมควรหมอพื้นบ้านบางคนมีพิธีกรรมต่างๆ ในการดื่มยาหรือช้อะล่า ปฏิบัติให้ถูกต้องในการดื่มยาสมุนไพรแต่ละครั้งเช่น การดื่มยาจะต้องเอาไม้พุทราอย่างเดียว หมอบางคนก็ให้เข้ากรรม* กินยา จึงไม่สะดวกดังกล่าวถือว่าเป็นจุดด้อยสำหรับในยุคที่ทุกคนต้องดิ้นรนเอาตัวรอดในสภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ทุกเวลาที่มีค่าจึงไม่สะดวกที่จะดื่มยารับประทาน

๕. ค่ารักษาแพง จากสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติยาสมุนไพรที่ได้จากพืชและ สัตว์หลายชนิดเมื่อก่อนสมุนไพรเหล่านี้หาง่ายมากเช่น เขากวาง นอแรด งาช้าง เลือดแรด ฯลฯ ปัจจุบันหายากและสมุนไพรบางอย่างเป็นสัตว์คุ้มครองผิดกฎหมายในปัจจุบันพฤกษชาติหรือพืชที่ดีสัตว์ก็ดีแร่ธาตุต่างๆ ก็ดีหมอพื้นบ้านก็สรรหามาประกอบเป็นยาบำบัดโรค ปัจจุบันนี้พฤกษชาติ ที่ใช้ทำ

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗ - ๑๓.

ยา เหลือน้อยลง เป็นต้นเหตุให้ต้นทุนการผลิต^{๑๙} และค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ค่ารักษาพยาบาลโรคบางอย่างจึงแพงขึ้นเป็นเงาตามตัวจนบางครั้งดูเหมือนว่ามากจนไม่นึกถึงจรรยาบรรณของตนเลยก็มี^{๒๐}

สรุป ลักษณะจุดด้อยของหมอพื้นบ้านมีอยู่ ๕ ประการ^{๒๑} คือ

๑. หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มุ่งเน้นอามิสสินจ้างรางวัลมากกว่าคุณภาพทางจิตใจหรือการแสวงหาผลประโยชน์จึ้นลิ้มค่าของคนขาดจรรยาบรรณขาดจิตสำนึกไป

๒. การศึกษาตามหลักจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านยังอยู่ในวงจำกัดยังไม่ถึงรากหญ้าหมอพื้นบ้านที่อยู่ในชนบทยังขาดความรู้ด้านจรรยาบรรณที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ

๓. สถาบันการแพทย์แผนไทยยังไม่ได้รับการอุปถัมภ์คุ้มครองจากภาครัฐ อย่างจริงจัง

๔. หมอพื้นบ้านหย่อนยานเรื่องจรรยาบรรณระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ทาง จารีต ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นจุดกำเนิดของจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านและการใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ

๕. หมอพื้นบ้านขาดการอบรมปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้านจริยธรรม ที่ถูกต้องและไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

๔.๘ จริยธรรมสิบสี่ข้อทางเดินของหมอพื้นบ้านที่ควรเดิน

ในคัมภีร์แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ได้วางแบบแผนจรรยาบรรณเป็นทางเดินของหมอพื้นบ้าน สิบสี่ ข้อ ตามคัมภีร์ฉันทศาสตร์ พระยาพิศณุประสาทเวชได้แต่งไว้เป็นกาพย์ยานี ดังนี้

เรียนรู้ให้ครบหมด	จนจบบทคัมภีร์ใน
ฉันทศาสตร์ท่านกล่าวไว้	สิบสี่ข้อจงควรจำ
เป็นแพทย์นี้ยากนัก	จะรู้จักซึ่งกองกรรม
ตัดเสียซึ่งบาปกรรม	สิบสี่ตัวจึงเที่ยงตรง
เป็นแพทย์ไม่รู้ใน	คัมภีร์ไสยท่านบรรจง
รู้แต่ยามาอาการ	รักษาไข้ไม่เจ็ดขาม
บางหมออีกกล่าวคำ	มุสาซ้ำกระหน่ำความ

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗ - ๑๓.

^{๒๐} พระยาศัลยวิธานนิเทศ, และ คณะ, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, หน้า ๓.

^{๒๑} ศักดิ์สิทธิ์ กิจขันธ์, พฤษศยศาสตร์พื้นบ้าน ในป่าชุมชนอนุรักษ์ผาเวียง อำเภอนาวัง จังหวัด

ยกตนว่าตนงาม	ประเสริฐยิ่งในการยา
บางหมอกก็เกียจกัน	ที่พวกอันแพทย์รักษา
บางกล่าวเป็นมารยา	เขาเจ็บน้อยว่ามากครัน
บางกล่าวอุบายให้	แก่คนไข้นั้นหลายพัน
หวังลาภจะเกิดพลัน	ด้วยเชื่อด้อยอัธมา
บางที่ไปเขียนไข	บมิใครจะเชยหา
กล่าวขกถึงคุณยา	อันคนรู้ให้เชื่อฟัง
บางแพทย์ก็หลงเล่ห์	ด้วยกาเมเข้าปิดบัง
รักษาโรคด้วยกำลัง	กิเลสโลภะเจตนา
บางพวกก็ถือตน	ว่าไข้นอนอาถา
ให้ยจะเสียยา	บห่อนลาภจะพึงมี
บางถือว่าตนเฒ่า	เปนหมอเก่าชำนาญดี
รู้ยาไม่รู้ที่	รักษาได้ก็ขึ้นบาน
แก่กายไม่แก่รู้	ประมาทผู้อุดมญาณ
แม้เด็กเปนเด็กชาญ	ไม่ควรมิ่นประมาทใจ
เรียนรู้ให้เจนจัด	จบจังหวดคัมภีร์ไสย์
ตั้งต้นปฐมวัยใน	ฉันทศาสตร์ดังพรรณนา... ^{๒๒}

นอกจากทางเดินสิบสี่ข้อที่กล่าวมา หมอพื้นบ้านควรยึดทางเดินอีกประการ ดังที่ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์หลี่ ก๊วะ โต้ง กล่าวไว้ว่าคนที่เป็นหมอดองช่วยชีวิตคน เป็นหน้าที่ ไม่ว่าโรคหนักขนาดไหน และแบบไหน ควรรักษาที่จะรักษามีจุดประสงค์ของการรักษา ๕ ประการ^{๒๓} คือ

๑. เพื่อให้หายดี
๒. เพื่อให้ทุเลาขึ้น
๓. เพื่อยืดชีวิต
๔. เพื่อช่วยปรับปรุงสมรรถภาพ
๕. เพื่อช่วยลดความเจ็บปวด

^{๒๒} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และ จดหมายเหตุ, แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์, หน้า ๕ – ๑๐.

^{๒๓} หลี่ ก๊วะ โต้ง, แนะนำการแพทย์จีน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า

สรุป ทางเดินของหมอฟันบ้านที่มีจุดประสงค์อันเป็นไปโดยชอบประกอบด้วยธรรมคือทางเดิน ๑๔ ข้อ อันเป็นทางเดินที่หมอทุกคนควรตระหนกอยู่เสมอ จุดประสงค์ คือ เพื่อให้สุขภาพทางกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีอายุยืนนานตราบเท่าที่กฎธรรมชาติของสังขารจะพึงให้เป็นไปได้ ซึ่งจัดว่าเป็นผู้มีสวัสดิภาพทางกายโดยสมบูรณ์ตามปรารถนาคู่ค่าของการมีสรีระแต่ละชาติการมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์ย่อมก่อให้เกิดความเป็นคนมีสุขภาพจิตที่แข็งแรงได้ดียิ่ง

๔.๕ คุณค่าจริยธรรมของหมอฟันบ้าน

คุณค่าทางจริยธรรมของหมอฟันบ้าน หมายถึง คุณค่าแท้จริงของความเป็นหมอฟันบ้าน ถือว่าการมีบทบาทหน้าที่ในการเยียวยาบำบัดโรคและดูแลรักษาคนให้มีสุขภาพดี โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนนี้คือคุณค่าที่แท้จริงส่วนวิชาชีพหมอฟันบ้านเป็นเครื่องประกอบอาชีพเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี คุณค่าทางจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอยู่ในตัวอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับตัวหมอว่าจะ ชี้นำให้เห็นเด่นชัดถึงคุณค่าทางจริยธรรมมากน้อยเพียงไร^{๒๔}

ดังนั้น คุณค่าจริยธรรมของหมอฟันบ้าน พอจะสรุปได้ดังนี้

(ก) **คุณค่าทางความดี** คือ การประพฤติปฏิบัติตามหลักกุศลธรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานของหมอฟันบ้านในการประพฤติธรรมทั้งทางกาย วาจาใจมีการกระทำในการดำเนินชีวิตโดยสุจริตธรรมเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้าย ไม่ล่วงละเมิดกัน ไม่พยาบาทอาฆาตจองเวร โดยให้พิจารณาว่าทำได้ดีชั่วได้ชั่ว กรรมดีทำแล้วไม่เดือดร้อนภายหลังกลับทำให้หัวใจชุ่มชื่นเบิกบาน กอปรด้วยความรัก ความเมตตากรุณาแก่กัน นำสันติสุขมาให้ ส่วนกรรมชั่วทำแล้วย่อมเดือดร้อนชบเซาไม่เกิดประโยชน์ ความดีเป็นกุศลเป็นบุญเป็นทางนำไปสู่สุคติ จริยธรรมของหมอฟันบ้านจึงหมายถึงการประพฤติดีทางกาย วาจาใจมีศีลมีธรรม ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง

(ข) **คุณค่าทางความงาม** คือ ความรู้สึกประทับใจที่เกิดจากจริยธรรมของหมอฟันบ้านที่เกิดจากจารีตประเพณี นำความเป็นระเบียบเรียบร้อยประพฤติปฏิบัติในจริยธรรมเป็นที่เลื่อมใสมีจริยธรรมทำให้เกิดความงาม ละความชั่วเพราะเห็นความงามในความดี มีจิตใจงาม ถึงพระธรรมทั้งดงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางและงามในที่สุดคืองามด้วยจริยธรรม

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖.

(ค) **คุณค่าทางความสุข** คือ ความรู้สึกสบายใจสบายกาย เมื่อได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ในยามป่วยไข้ความสุขทางกาย ทางใจถึงจะเป็นความสุขขั้นต่ำก็ถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งการทำความดีของหมอฟันบ้าน^{๒๕}

คุณค่าจริยธรรมของหมอฟันบ้าน มีคุณค่าทางด้านร่างกายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น คือ การทุ่มเทด้วยกายถือการรักษาคนเป็นหลักไม่โกงค่ารักษาทำตัวให้เป็นคนมีค่าเห็นค่าของคนไม่เลือกชั้นวรรณะนอกจากนี้ ยังมีคุณค่าทางด้านวาจา จริยธรรมทำให้หมอฟันบ้านมีวาจาที่อ่อนหวาน รู้จักพูดในสิ่งที่ควรพูด รู้จักทำในสิ่งที่ควรทำและเมื่อผิดพลาดสามารถแก้ไขได้ ด้วยการประพฤติตามหลักพุทธจริยธรรมและคุณค่าด้านจิตใจมีความปรารถนาที่จะให้คนอื่นเป็นสุข ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงเพื่อความผาสุกยั่งยืนนานด้วยความดี ๓ ประการคือ

๑) ความดีที่เป็นเนื้อแท้ หรือ ความดีในตัวหมอฟันบ้านคือ ความดีประเภทนี้จะ มีคุณค่าในตัวหมอฟันบ้านไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาตีความให้เช่น การทำความดี ความจริง ความงาม เป็นต้น

๒) ความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวย หรือ ส่งเสริมหมอฟันบ้านให้สูงขึ้นไปอีก เช่น ความมีสุขภาพอนามัยดี ความมีทรัพย์สินสมบัติ การมีความรู้สามารถรักษาโรคได้ดี เป็นต้น

๓) ความดีทั้งที่เป็นเนื้อแท้ในตัวหมอฟันบ้านและความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวยหมอฟันบ้านให้ทำความดีสูงขึ้นไปอีกเช่นความเมตตา กรุณา ความรัก ความสามัคคี ขยันหมั่นเพียร ความอดทน การสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันความเป็นพี่เป็นน้องกัน (ภราดรภาพ) ความประหยัดอดออม เป็นต้น^{๒๖}

สรุป

จากการวิจัยจริยธรรมของหมอฟันบ้านทั้ง ๓ ท่านพบว่าได้ประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมด้านจารีตประเพณี เช่น

พ่อจารย์คำ ชูศรีทอง ประยุกต์พุทธจริยธรรมหมวดธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง คือ ๑) สติ เมื่อมีสติ ๒) ปัญญา ความรู้ตัวว่าอะไรถูกอะไรผิด พุคฺคี คิณฺณํ ทำดี พุคฺคํ ยมฺมํ มีสติ คิณฺณํ ยมฺมํ ทำอย่างมีสติ ก็จะสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ เป็นต้น ส่วนพ่อจารย์สุด ชำนาญมิ่ง ท่านประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดพรหมวิหาร ๔ ประการ ๑) เมตตา มีความรักใคร่ ปรารถนาจะ

^{๒๕} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม, หน้า ๒๐.

^{๒๖} บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๕), หน้า ๒-๓.

ช่วยทุกๆ คนให้มีความสุข ๒) กรุณา มีความสงสาร เต็มใจช่วยเหลือทุกๆ คนในยามเจ็บไข้เพื่อให้หายจากทุกข์คือ โรคที่มาเบียดเบียน ๓) มุทิตา มีความพลอยยินดี กับทุกๆ คนที่หายจากความเจ็บไข้ ๔) อุเบกขา สามารถทำใจได้ในทุกๆ สถานการณ์ เป็นต้น พ่อจารย์พุทธา โพธิ์ชัยหล้า ท่านประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดคติ ๔ ประการ ๑) เว้นคันทาคติคือ ไม่ล่าเอียงเพราะชอบทำการรักษาโรคเหมือนกันอื่นๆ ๒) เว้นโทสาคติ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะชัง ยินดีรับรักษาโรคตลอดเวลา ๓) เว้นโมหาคติ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะหลง ในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ๔) เว้นภยากติ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะกลัว กลัวในที่นี้หมายถึง กลัวอำนาจบารมีของผู้ที่มา รักษาด้วยเลขรับรักษาก่อนคนอื่น จะเห็นได้ว่าหลักพุทธจริยธรรมที่หมอพื้นบ้านนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับหลักจาริตประเพณี ซึ่งถึงแม้ว่าจาริตประเพณีอาจจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตามแต่สิ่งที่หมอพื้นบ้านประพฤติปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ด้วยจิตสำนึกของความเป็นหมอพื้นบ้านที่ฝังลึกอยู่ในสายเลือด และทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมอย่างสุดความสามารถ มีความคิดที่สร้างสรรค์ ไม่กระทำผิดหน้าที่ และต่อสถาบันวิชาชีพที่ตนเองประกอบอยู่ เชิดชูจริยธรรมเหนือสิ่งอื่นใด